

Гарадская гісторыя Беларусі

Вывучэнне гісторыі гарадоў Беларусі мае даўнія традыцыі. Тым не менш, на сённяшні дзень ніяк нельга сказаць, што ўсе кірункі гарадской тэматыкі вывучаныя. Да таго ж новыя метады даследавання дазваляюць прадставіць горад у іншым святле.

Горад — гэта шматгранная з’ява, якую можна разглядаць у святле палітыкі, эканомікі, культуры, рэлігіі, штодзённасці і інш. Ён не мае застылай формы, а мяняецца ў часе і прасторы. На яго аблічча ўплываюць розныя тэндэнцыі, такія як геаграфічнае становішча, палітычныя, эканамічныя ці вайсковыя падзеі.

Гарадская гісторыя Беларусі мае свае асаблівасці. Пры гэтым кожны горад уносіць у яе свае адметнасці. Эпоха таксама не праходзіць у гарадской гісторыі незаўважна. Так, перыяд Вялікага Княства Літоўскага вызначыўся моцным еўрапейскім уплывам на гарадское жыццё праз магдэбургскае права, міжнародны і ўнутраны гандаль, тэндэнцыі ў рэлігійным і культурным жыцці. У XIX ст. беларускі горад апынуўся ў новых гістарычных умовах, пры якіх дзейнічалі заканадаўства і сістэма адміністравання Расійскай Імперыі. У сваю чаргу, і XX ст. істотна змяніла аблічча беларускіх гарадоў ва ўсіх сферах: ад знешняга выгляду да штодзённага побыту.

У цэнтры ўвагі дадзенага нумара знаходзіцца горад у розныя перыяды часу, у кантэксце разнастайных гістарычных падзей. Зразумела, што ахапіць усе гарады Беларусі ў адным выданні няма магчымасці, ды такая задача і не ставілася ад пачатку. На старонках нумара адлюстраваліся толькі некаторыя сюжэты з гісторыі такіх

гарадоў, як Беласток, Вільня, Гародня, Менск, Стары Быхаў. Як бачна з гэтага пераліку, пад разгляд патрапілі не толькі тыя гарады, якія ўваходзяць у склад Рэспублікі Беларусь у яе сучасных межах, і гэта не выпадкова. На нашу думку, абмяжоўвацца ў даследаваннях па гісторыі беларускіх гарадоў толькі сучаснай тэрыторыяй Беларусі немэтазгодна, бо гэта прыводзіць да скажонага вобраза гістарычнай рэчаіснасці. Напрыклад, Беласток і Вільня да сярэдзіны XX ст. заўсёды мелі непасрэдную сувязь з беларускімі землямі і былі неадлучнай часткай агульнага беларуска-літоўскага краю. У перыяд жа ВКЛ і Рэчы Паспалітай роля Вільні ўвогуле была ўзорнай для развіцця іншых гарадоў. Гэты горад быў прыкладам для складвання традыцый магдэбургскага права, цэхавай арганізацыі, культурных і рэлігійных тэндэнцый.

Найбольш важным нам уяўлялася звярнуць увагу на самыя разнастайныя аспекты жыцця ў горадзе, але найбольшы акцэнт рабіўся на гарадскую штодзённасць. Даследаванні яскрава паказваюць, што гарады былі не толькі цэнтрамі культурных, палітычных, міжнародных і іншых падзей, але мелі і свае асаблівасці ў арганізацыі штодзённай прасторы.

У нумары друкуюцца тэксты даследчыкаў з Беларусі, Літвы, Польшчы, Расіі, ЗША. Найбольш у ім прадстаўлены перыяд ВКЛ і Рэчы Паспалітай. У артыкуле Наталлі Сліж аналізуецца створаная ў 1567—1568 гг. гравюра нямецкіх мастака Ёгана Адэльгаўзера і гравёра Маціяса Цюндта «*Vera designatio urbis in Littavia Grodnae*» («Праўдзівае адлюстраванне Гародні ў Літве») як крыніца па гісторыі Гародні. Тэкст адметны тым, што ў ім візуальныя крыніцы супастаўляюцца з дакументальнымі. Гарадзенская тэматыка працягнута ў даследаванні польскага даследчыка Анджэя Страйноўскага пра сойм 1784 г., які адбыўся ў Гародні. Тры тэксты прысвечаныя Вільні перыяду XVII—XVIII стст. Гісторык з ЗША Дэвід Фрык на прыкладзе сям’і Бюхнераў прасочвае важнасць духоўнага сваяцтва як камунікатыўнага сродку сярод жыхароў гэтага горада ў XVII ст. На падставе інвентароў даследчыца з Санкт-Пецярбурга Ірына Герасімава падае апісанні ўладанняў у Вільні апшмянскага падкамоўя Самуэля Гераніма Коцела. Завяршае тэматыку Вільні перыяду Рэчы Паспалітай артыкул літоўскай даследчыцы Ліны Балайшыце пра ўрачыстасці часоў Аўгуста III. Стары Быхаў падчас аблогі 1702 г. даследуецца польскім гісторыкам Марыюшам Савіцкім.

Штодзённае гарадское жыццё перыяду Расійскай Імперыі прадстаўлена ў двух артыкулах. Даследчыца з Польшчы Івона Яніцкая засяроджвае ўвагу на асаблівасцях штодзённага жыцця Вільні і яе жыхароў у 1795 г. — 40-х гг. XIX ст. Іншы польскі навуковец, Веслаў Урубель, аналізуе сітуацыю вакол будаўніцтва водаправода ў Бела-

НАТАЛЛЯ СЛІЖ

стоку ў 1879—1890 гг. На прыкладзе гэтых двух гарадоў паказваецца тагачасная праблема захавання чысціні ў гарадах і наладжвання працы камунальных службаў.

Змене гарадскога жыцця ў XX ст. прысвечаны наступныя працы. У артыкуле мінскай даследчыцы Юліі Латушковай даследуецца складанае штодзённае жыццё Мінска ў перыяд нямецкай акупацыі 1918 г. (21 лютага — 10 снежня). У працы гарадзенскіх гісторыкаў Андрэя Вашкевіча і Таццяны Касатай на падставе ўспамінаў і фотаздымкаў прадэманстравана гарадское жыллё і інтэр’еры дамоў у Гародні першай паловы XX ст. Завяршае раздзел артыкул навукоўца з Масквы Дзяніса Міронава пра моду і вобраз беларускіх работніц і сялянак на старонках часопіса «Беларуская работніца і сялянка».

Такім чынам, сабраныя ў нумары матэрыялы асвятляюць разнастайныя цікавыя і ў значнай ступені новыя бакі гісторыі беларускіх гарадоў. Дзякуючы ім можна даведацца пра жыццё гараджан, выгляд гарадскіх паселішчаў, праблемы, што стаялі перад гараджанамі і гарадскімі ўладамі, асаблівасці працякання буйных гістарычных падзей, што адбываліся ў гарадах, і інш. Ад свайго імя і імя рэдакцыі часопіса выказваю шчырую падзяку ўсім аўтарам, якія прынялі ўдзел у нумары і зрабілі свой істотны ўнёсак у даследаванне гісторыі беларускіх гарадоў.

Наталля Сліж